

Bădulescu Constanța Margareta

CONSILIEREA PRIN MIJLOACE ARTISTICE – O CALE SPRE DEZVOLTAREA SOCIO- EMOȚIONALĂ LA VÂRSTA ȘCOLARĂ MICĂ

Studiu în domeniul educațional

EDITURA CASA CORPULUI DIDACTIC PRAHOVA

PLOIEȘTI, 2025

ISBN 978-606-047-315-2

CUPRINS

Capitolul I. Cunoașterea psihologică a copilului	4
I.1 Consilierea educațională. Concepte definitorii.....	4
I.2 Necesitatea cunoașterii psihologice a copilului.....	11
I.3 Dezvoltarea socio- emoțională	14
I.4 Relația cadru didactic - copil.....	20
I.5 Atașamentul copilului de vârstă școlară mică.....	21
Capitolul II. Art-terapia și specificul ei la vârsta școlară mica.....	23
II.1 Strategii de realizare a activităților artistico-plastice.....	23
II.1.1 Metode și tehnici de lucru specifice.....	28
II.1.2 Materiale și instrumente de lucru.....	35
II.1.3 Evaluarea și expunerea lucrărilor.....	36
II.3 Rolul activităților artistice în dezvoltarea socio-emoțională.....	38
Bibliografie.....	46

ARGUMENT

Educația artistic-plastică a copilului reprezintă astăzi o necesitate esențială, care debutează încă din grădiniță. Scopul acesteia este de a introduce copilul în universul mijloacelor de expresie plastică, de a cultiva expresivitatea cromatică și acromatică, precum și de a dezvolta capacitatea de a analiza, fragmenta și recompune structuri observate în natură, transformându-le în creații plastice originale. Totodată, aceste cunoștințe artistice sunt menite să fie aplicate creativ în diverse domenii ale vieții.

Activitățile artistico-plactice, precum desenul, pictura și modelajul, ocupă un loc central în dezvoltarea armonioasă și complexă a copilului. Ele contribuie semnificativ la formarea socio-emoțională, facilitând însușirea unor abilități sociale importante, cum ar fi comunicarea, cooperarea, exprimarea și acceptarea opiniilor celorlalți, dar și dezvoltarea unor comportamente prosociale.

Limbajul artistic al preșcolarilor reflectă gândirea lor creativă și sensibilitatea estetică, oferind un mijloc concret prin care aceștia pot comunica idei, sentimente și trăiri emoționale. Este, așadar, o formă autentică de exprimare a personalității în formare.

În concluzie, arta este indispensabilă în procesul de dezvoltare a creativității, fiind, în esență, cea mai profundă și autentică manifestare a potențialului creativ uman.

Capitolul I. Cunoașterea psihologică a copilului

I.1 Consilierea educațională. Concepte definitorii

Termenul de consiliere provine din englezescul „*ghiden*„,

A consilia = a sfătui, a îndruma, a oferi alternative, a ajuta pentru a lua decizii, a ghida, a orienta, a sprijini, a călăuzi etc.

„Consilierea este un proces complex ce cuprinde o arie largă de intervenții care impun o pregătire profesională de specialitate și descrie relația interumană de comunicare și ajutor dintre o persoană specializată – consilierul și persoana sau grupul care solicită asistență de specialitate, clientul., (Egan, 1990).

Consilierea este un mijloc de autocunoaștere, de dezvoltare a personalității, este după cum mulți autori precizează, o experiență de comunicare și căutare, o modalitate de optimizare a relațiilor interpersonale, de rezolvare a unor crize existențiale sau de învățare a unor modele comportamentale (ascultarea activă, comportament asertiv, stabilirea unor scopuri, luarea deciziilor, rezolvarea de conflicte etc.)

„Procesul de consiliere urmărește sugerarea modului de a proceda, sau a modului de comportare ce trebuie să fie adoptat într-o situație dată sau nu; sau într-o situație de viață și activitate cotidiană., (Gh. Tomsa)

De asemenea, consilierea vine în sprijinul copiilor, al adolescenților, al părinților, explicând motivele abaterilor comportamentale, ale deficiențelor relaționale din familie și ale problemelor în învățare, de altfel căutând împreună cu aceștia rezolvări comune, concretizate prin procese acționale.

Taxonomie a consilierii (Adriana Băban „*Consiliere educațională*„, 2003)

Consilierea informațională oferă informații pe anumite domenii și anumite teme specifice.

Consilierea educațională (psihopedagogică) oferă repere psihoeducaționale pentru sănătatea mintală, sănătatea emoțională, fizică a copiilor, adolescenților, tinerilor și presupune elemente de consiliere vocațională, suportivă, de dezvoltare personală, sau informațională. În acest context, profesorul de școală abilitat pentru consiliere educațională nu are competențe în consilierea de criză și consilierea pastorală.

Consilierea de dezvoltare personală presupune formarea de abilități și atitudini care permit o funcționare personală și sociabilă flexibilă, eficientă în scopul atingerii stării de bine.

Consilierea suportivă oferă un suport emoțional, apreciativ și emoțional.

Consilierea vocațională are drept scop dezvoltarea capacității de orientare a carierei.

Consilierea de criză se adresează persoanelor aflate în dificultate și se raportează la planul de intervenție în situația respectivă.

Consilierea pastorală valorifică aspecte specifice perspectivei religioase și este realizată de către preot din comunitatea religioasă respectivă.

Obiectivele consilierii

Menirea consilierii psihopedagogice este exercitarea psihosocială optimă a persoanei sau a grupului. Această menire poate fi împlinită prin urmărirea realizării obiectivelor procesului de consiliere, acestea fiind clasificate după *Adriana Băban în „Consiliere educațională”, 2003:*

- Promovarea sănătății și a stării de bine: funcționare optimă din punct de vedere somatic, fiziologic, mental, emoțional, social și spiritual.
- Dezvoltare personală: cunoașterea, imaginea de sine, capacitatea de decizie responsabilă relaționare interpersonală armonioasă, controlul stresului, tehnici de învățare eficiente, atitudini creative, opțiuni vocaționale realiste.
- Prevenție – a dispoziției negative, a neîncrederii în sine, a comportamentelor de risc, a conflictelor interpersonale, a dificultăților de învățare, a dezadaptării sociale, a disfuncțiilor psihosomatice, a situațiilor de criză.

Consilierea are interes față de starea de bine, decât față de starea de boală. Ne punem întrebarea „*Ce reprezintă starea de bine?*”, Adriana Băban, o explică în „*Consiliere educațională*”, 2003, prin definirea răspunsului dat de Organizația Mondială a Sănătății că, sănătatea nu este condiționată de absența bolii și disfuncției, ci se referă la un proces complex și multidimensional, în care starea subiectivă de bine este un element fundamental.

Totodată, *Adriana Băban*, în „*Consiliere educațională*”, 2003, oferă o reprezentare a componentelor stării de bine:

- **Acceptarea de sine:** atitudine pozitivă față de propria persoană, acceptarea calităților și defectelor personale, percepția pozitivă a experiențelor trecute și a viitorului.
- **Relații pozitive cu ceilalți:** încredere în oameni, sociabil, intim, nevoia de a primi și a oferi afecțiune, atitudine empatică, deschisă și caldă.
- **Autonomie:** independent, hotărât, rezistă presiunilor de grup, se evaluează pe sine după standardele personale, nu este excesiv preocupat de expectanțele și evaluările celorlalți.
- **Control:** sentiment de competență și control personal asupra sarcinilor, își creează oportunități pentru valorizarea nevoilor personale, face opțiuni conforme cu valorile proprii.
- **Sens și scop în viață:** direcționat de scopuri de durată medie și lungă, experiența pozitivă a trecutului, bucuria prezentului și relevanța viitorului, convingerea că merită să te implicii, curiozitate.
- **Dezvoltare personală:** deschidere spre experiențe noi, sentimentul de valorizare a potențialului propriu, capacitate de auto-reflexie, percepția schimbărilor de sine pozitive, eficiență, flexibilitate, creativitate, nevoia de provocări, respingerea rutinei.

Caracteristicile consilierii psihopedagogice

- Consilierea se regăsește în literatura americană la începutul secolului XX și debutul consilierii pleacă de la un caz real pe care îl regăsim în orașul New York, aproximativ 1902.
- „Consilierea psihologică și educațională integrează perspective umanistă dezvoltată de Carl Rogers (1961) unde problemele psihice nu mai sunt văzute în mod obligatoriu în

termenii de tulburare și deficiență, ci în parametrii nevoii de autocunoaștere, de întărire a Eului, de dezvoltare personală și de adaptare.,,

- (*Adriana Băban, „Consilierea educațională,, 2003).*

- Succesul consilierii este asigurat de implicarea activă și răspunzătoare a ambelor părți (consilierul și persoana consiliată) în realizarea unei înțelegeri veritabile, bazată pe respect și încredere reciprocă.
- Dificultățile preluate de către consilierea educațională nu se limitează doar la tulburări de natură psihică, probleme psihice, ci ele devansează această frontieră și trec în zona nevoii de autocunoaștere, de adaptare și dezvoltare personală.
- În general, natura consilierii este dată de tipul de persoană căreia îi este adresată consilierea, unde aceasta vizează persoane normale, care nu constituie tulburări psihice sau de personalitate, deficite intelectuale sau de alt gen. Consilierea favorizează, prin metodele pe care le presupune, ca persoana să fie eficientă în prezența sresului și sarcinilor vieții cotidiene și în acest mod să îmbunătățească esența vieții.
- Consilierea înfățișează un model educațional care duce la crearea unui model de dezvoltare personală. În acest context, răspunderea consilierului este de a învăța persoana, strategii noi comportamentale, să își valorizeze potențialul existent, să își dezvolte noi resurse adaptive. De asemenea, consilierea favorizează și accelerează atingerea unui nivel optim de funcționare în viață și în lume.
- Consilierea admite prevenția problemelor ce pot prejudicia dezvoltarea personalității unde este implicată și acțiunea de ameliorare a problemelor ce pot uzurpa dezvoltarea și funcționarea armonioasă a persoanei. Metoda de prevenție rezidă în constatarea situațiilor, grupurilor de risc, și în acțiunea asupra lor înainte ca acestea să aibă o influență negativă și să provoace stări de „criză,, personale sau de grup.
- În concluzie, prin caracteristicile prezentate anterior, se poate spune că procesul de consiliere scoate în relief metodele de prevenție a tulburărilor emoționale și comportamentale, dezvoltarea personală și a rezolvării de probleme.
- Consilierea educațională poate fi definită ca o relație interumană de asistență și suport dintre persoana specializată în psihologia și consilierea educațională (profesor) și grupul de elevi în scopul dezvoltării personale și prevenției situațiilor problematice și de criză. Principala sarcină a consilierului este de a ajuta elevii să parcurgă pașii unui

demers de conștientizare, clarificare, evaluare și actualizare a sistemului personal de valori.

- (*Adriana Băban, 2003*)

- Este evident și faptul că profesorul – consilier nu este consilier – psiholog, de aceea trebuie să existe relații de colaborare între cei doi profesioniști, profesor și psiholog.

Principiile consilierii psihopedagogice

Intervenția psihopedagogică se adresează persoanei și grupului mic (familie, grup de elevi, studenți, copii, adolescenți) cu obiectivul prevenirii, ameliorării și depășirii unor dificultăți ale personalității acestora în relația cu mediul, cu alte persoane din viața cotidiană, pentru a se integra și eficientiza în activitatea profesională și socială.

Consilierea și intervenția de criză sunt activități de influențare și schimbare a persoanei normale cu tulburări și dificultăți existențiale se raportează la principiile care favorizează procesul de transformare.

Pregătirea consilierului

Consilierea este o succesiune complexă care nu poate fi realizată intuitiv, ci ea încadrează informații și metode din diferite discipline psihologice. Pregătirea consilierului necesită asimilarea unor criterii de orientare teoretice și aplicative din următoarele cadre:

(criteriu după *Adriana Băban, „Consiliere educațională,, 2003*)

- psihologia dezvoltării;
- psihologia comportamentului;
- psihologia personalității;
- psihologia sănătății;
- psihologia socială;
- teorii și tehnici de consiliere;
- autocunoaștere.

Atitudinile consilierului

Acțiunile consilierului implică o relație aparte între consilier și elevi, relație fondată pe confidențialitate, respect, încredere și responsabilitate. Consilierul are datoria de a proteja interesele, secretele și problemele elevilor. Este imperios necesar ca, orice proces de consiliere să înceapă prin asumarea de către consilier a responsabilității respectării unui sistem de valori și puncte forte.

Activitatea de consiliere are drept condiție de bază stăpânirea unor domenii de conținut din următoarele discipline:

- psihologia dezvoltării: tema legată de cunoașterea punctelor de vârstă și de dezvoltarea personalității pe diferite vârste.
- psihologia socială: tema legată de socializare, etapele socializării, tipuri de relații sociale.
- tehnici și metode de consiliere și orientare: tema cu referire la tehnici în privința consilierii individuale, grupale și teorii psihologice ale consilierii.
- tehnici de muncă și învățare eficientă: specificul învățării în situații de criză și o serie de metode de intervenție, ameliorare și compensare a învățării în diferite contexte.

Filozofia relației dintre consilier și elevi se întemeiază pe două premise esențiale:

Adriana Băban în „Consiliere educațională,, 2003, realizează următoarea sinteză a relației dintre consilier și elevi:

„Toate persoanele sunt speciale și valoroase pentru că sunt unice”,

Profesorul - consilier facilitează conștientizarea de către elevi a conceptului de unicitate și de valoare necondiționată ale oricărei persoane.

„Fiecare persoană este responsabilă pentru propriile decizii.”

Persoanele își manifestă unicitatea și valoarea prin deciziile pe care le iau. Unul din obiectivele orelor de consiliere este acela de a-i învăța pe elevi să ia decizii repsonsabile și să-și asume consecințele acțiunilor lor.

Profesorii – consilieri au obligația de a respecta confidențialitatea informațiilor primite în timpul orelor de consiliere. Dezvăluirea informațiilor trebuie făcută numai cu acordul explicit al elevului/ elevilor.

Aptitudinile fundamentale ale consilierului, în absența cărora procesul de consiliere nu își atinge scopul formative, sau chiar mai mult, poate avea consecințe contrare, sunt redată în Figura 1.

Fig. 1 Atitudinile consilierului

Atitudinile consilierului
Acceptarea necondiționată
Empatia
Congruența
Colaborarea
Gândirea pozitivă
Responsabilitatea
Respectul

Adriana Băban (2003), consideră că „o atitudine de bază a consilierului este responsabilitatea, ca efort conjugat și asumat pentru dezvoltare personală permanentă. Teoretic, consilierul nu se poate implica în procesul consilierii dacă nu își asumă responsabilitatea atitudinilor și acțiunilor sale.”

Abilitățile consilierului

În decursul procesului de consiliere sunt indispensabile anumite capacități fundamentale, abilități care permit realizarea cu succes a activităților și duc la rezultate semnificative.

Adriana Băban, în „*Consiliere educațională*” (2003) a elaborat în figura 3 o structură a abilităților necesare profesorului pentru desfășurarea activităților de consiliere.

Fig. 2 Abilitățile de bază în consiliere

Abilitățile de bază în consiliere
Ascultarea activă
Observarea
Adresarea întrebărilor
Oferirea de feed-back
Furnizarea de informații
Parafrizarea
Sumarizarea
Reflectarea

I.2 Necesitatea cunoașterii psihologice a copilului

La începutul vieții sale, copilul necesită o îngrijire completă și imuabilă din partea adulților, fără ajutorul cărora nu ar putea trăi. Relațiile sale cu obiectele și persoanele lumii înconjurătoare sunt delimitate, fiind mijlocite aproape în întregime de către adulți. În perioada nou – născutului are loc o dezvoltare intensă a psihicului. Dezvoltarea psihică a copilului este legată inseparabil de dezvoltarea generală a organismului și a sistemului nervos.

Începând cu a treia săptămână, când apar primele reflexe condiționate, în cursul vârstei sugarului se prezintă o intensă constituire a primului sistem de semnalizare. Apar și se dezvoltă senzațiile, percepțiile, reprezentările și alte procese și însușiri psihice elementare a copilului. În acest cadru, un rol important îl dobândește mânăța celui mic, cu care acesta apucă, pipăie și

mănuiește cu mai multă siguranță obiectele cu care intră în contact. În a doua jumătate a primului an de viață, începe să se constituie primele elemente ale celui de-al doilea sistem de semnalizare, punându-se astfel bazele limbajului. Inițial, apare etapa înțelegerii cuvintelor, iar spre sfârșitul perioadei, copilul, pronunță primele 5 – 10 cuvinte simple „ta-ta”, „ma-ma”, „pa-pa” etc.

Perioada următoare, vârsta antepreșcolară, se definește prin lărgirea și complicarea esențială a relațiilor copilului cu mediul. În acest perimetru, contribuie în primul rând dezvoltarea funcțiilor de locomoție și a limbajului. Mănuind obiectele, copilul își perfecționează mișcările manuale, cunoscând tot mai multe însușiri ale lucrurilor. Totodată, el învață, sub îndrumarea adultului, să îndeplinească acțiuni mai complexe cu obiectele, să le utilizeze în conformitate cu proprietățile lor. Asimilarea funcțiilor unui cerc tot mai mare de obiecte, formarea priceperilor și a deprinderilor de a acționa cu ele, reprezintă o imagine importantă a dezvoltării psihice a copiilor în perioada antepreșcolară. Un alt punct caracteristic fundamental a acestei vârste, este dezvoltarea intensivă a limbajului (la 2 ani vocabularul cuprinde 300-400 cuvinte, iar la 3 ani aproximativ 1000 de cuvinte). Importanța limbajului constă în faptul că el devine cale adecvată de transmitere și asimilare a cunoștințelor, un factor reglator al conduitei copilului. Sub influența limbajului, în procesul activității (mai ales în joc) se perfecționează senzațiile și percepțiile, se complică procesele memoriei, se dezvoltă mișcările voluntare și apar formele elementare ale gândirii. Succesiv, maniera copilului se complică tot mai mult, astfel încât, în fața lui se deschide acum larg bogăția relațiilor sociale. Percepțiile tactile devin mai fine pentru că dezvoltarea motricității permite manipularea obiectelor, iar diferențierea funcțională a celor două mâini ajută la identificarea mai ușoară a rugozității și netezimii suprafețelor obiectelor. Percepțiile vizuale devin cele mai importante componente ale cunoașterii senzoriale. Văzul integrează toate celelalte informații de la alți analizatori. Copiii disting mai multe culori, diferențiază vizual particularități mai fine de formă, percep corect relațiile spațiale, dispun de scheme de explorare perceptivă pentru obiectele familiare și astfel, viteza de receptare și identificare, crește. Au structuri perceptiv stabilizate pentru figurile geometrice principale (pătrat, triunghi, rotund), și au deja mecanismele neurofuncționale ale constanțelor perceptiv aproape ca ale adultului. Percepțiile auditive progresează pe cele trei puncte principale: auz fizic, muzical, fonematic.

În perioada preșcolară, deși nu este capabil să asiste la activitatea adulților, copilul observă și depune efort să asimileze în mod activ tipul de viață și de muncă a oamenilor în societate.

Conturul specific de reproducere și de cunoaștere activă a realității obiective și îndeosebi a relațiilor sociale, elementară copilului la această vârstă, este jocul, cu o latură complexă și forme mai variate decât în perioada anterioară. În joc, se dezvoltă procesele de cunoaștere, sentimentele, trăsăturile de voință și întreaga personalitate a copilului. Alături de joc, un rol accentuat îl ocupă și alte activități: desenul, modelajul, activitatea de construcție, forme elementare de muncă etc. Rolul muncii, ca un factor educativ, trebuie subliniat în mod deosebit. De ce? Pentru că preșcolarul învață să execute sarcini de muncă accesibile, prin care acesta se obișnuiește să-și subordoneze conduita unor norme, reguli, impuse de mediul în care trăiește: familia, grădinița de copii etc. Una dintre particularitățile caracteristice ale preșcolarului este mobilitatea: energia proprie a copilului este determinată de predominarea relativă a proceselor excitative asupra celor inhibitive, de slaba dezvoltare a formelor condiționate ale inhibiției. Activitatea psihică a preșcolarului se caracterizează printr-o activitate evidențiată: percepțiile, memoria, atenția, interesele sale sunt orientate spre aspectul exterior, atractiv al lucrurilor. De altfel, capacitatea coordonării și dirijării voluntare a conduitei este încă diminuată. Percepțiile preșcolarului se perfecționează și realizează activități de observare conduse de educatoare.

Reprezentările primesc îmbogățiri sub influența grădiniței și au un rol important în activitatea mentală. Preșcolarul are o gândire intuitivă, folosește reprezentări empirice și gândirea acestuia este în ansamblu necauzală. Memoria preșcolarului are un volum mai mare, cea verbală este în creștere, apare memoria voluntară, păstrarea este de durată mai mare și se constituie amintirile. Imaginația creatoare este amplă și se manifestă în joc, desen, jocuri de construcție și colaje. În cadrul planului afectiv, emoțiile se diversifică și se construiesc sentimente față de părinți, surori, frați, educatoare și colegi. Mersul se perfecționează foarte mult, iar apucarea este din ce în ce mai fină, astfel încât, preșcolarii pot executa elemente grafice, pregătitoare pentru scriere. În jurul a 4 – 4 ½ ani, apare voința, care va oferi vieții psihice o schimbare. În preșcolaritate, se pun bazele personalității, în care încep să se manifeste unele aptitudini și se cristalizează unele trăsături de caracter, iar în jurul a 6 ani, imaginea de sine.

De asemenea, trebuie subliniată ideea că în tot cursul perioadei preșcolare, se constituie particularități noi, care pregătesc trecerea spre etapa următoare de vârstă. Schimbări semnificative se produc în gândire care se dezvoltă relativ cu limbajul (către 7 ani copilul stăpânește în linii generale lexicul de bază și structura gramaticală a limbii materne). Progresiv,

se formează diferite trăsături ale personalității copilului. Un alt punct remarcabil ar fi acțiunea că, sub influența mediului înconjurător (părinți, frați mai mari, cunoscuți, bunici etc.), la preșcolar apare și se dezvoltă orientarea de a efectua activități tot mai complexe și încadrate de responsabilitate socială; printre ele începe să se desprindă tot mai mult învățătura, ce marchează trecerea spre o nouă perioadă de vârstă – vârsta școlară, un nou univers al copilului înconjurat de lucruri și persoane noi, un univers plin cu noutăți și întrebări din partea unor copii.

Despre preșcolaritate, se spune că este vârsta de aur a copilăriei, deoarece se înregistrează progrese mari în dezvoltarea fizică și psihică ce permit adaptări foarte bune la diverse situații și asigură copilului o anumită eficiență în activități, fără existența grijilor și obligațiilor.

I.3 Dezvoltarea socio- emoțională

La începutul vieții sale, copilul necesită o îngrijire completă și imuabilă din partea adulților, fără ajutorul cărora nu ar putea trăi. Relațiile sale cu obiectele și persoanele lumii înconjurătoare sunt delimitate, fiind mijlocite aproape în întregime de către adulți. În perioada nou – născutului are loc o dezvoltare intensă a psihicului. Dezvoltarea psihică a copilului este legată inseparabil de dezvoltarea generală a organismului și a sistemului nervos.

Începând cu a treia săptămână, când apar primele reflexe condiționate, în cursul vârstei sugarului se prezintă o intensă constituire a primului sistem de semnalizare. Apar și se dezvoltă senzațiile, percepțiile, reprezentările și alte procese și însușiri psihice elementare a copilului. În acest cadru, un rol important îl dobândește mânuța celui mic, cu care acesta apucă, pipăie și mânuiește cu mai multă siguranță obiectele cu care intră în contact. În a doua jumătate a primului an de viață, începe să se constituie primele elemente ale celui de-al doilea sistem de semnalizare, punându-se astfel bazele limbajului. Inițial, apare etapa înțelegerii cuvintelor, iar spre sfârșitul perioadei, copilul, pronunță primele 5 – 10 cuvinte simple „ta-ta”, „ma-ma”, „pa-pa” etc.

Perioada următoare, vârsta antepreșcolară, se definește prin lărgirea și complicarea esențială a relațiilor copilului cu mediul. În acest perimetru, contribuie în primul rând dezvoltarea funcțiilor de locomotie și a limbajului. Mânuiind obiectele, copilul își perfecționează mișcările manuale, cunoscând tot mai multe însușiri ale lucrurilor. Totodată, el învață, sub îndrumarea adultului, să îndeplinească acțiuni mai complexe cu obiectele, să le utilizeze în conformitate cu

proprietățile lor. Asimilarea funcțiilor unui cerc tot mai mare de obiecte, formarea priceperilor și a deprinderilor de a acționa cu ele, reprezintă o imagine importantă a dezvoltării psihice a copiilor în perioada antepreșcolară. Un alt punct caracteristic fundamental a acestei vârste, este dezvoltarea intensivă a limbajului (la 2 ani vocabularul cuprinde 300-400 cuvinte, iar la 3 ani aproximativ 1000 de cuvinte). Importanța limbajului constă în faptul că el devine cale adecvată de transmitere și asimilare a cunoștințelor, un factor reglator al conduitei copilului. Sub influența limbajului, în procesul activității (mai ales în joc) se perfecționează senzațiile și percepțiile, se complică procesele memoriei, se dezvoltă mișcările voluntare și apar formele elementare ale gândirii. Succesiv, maniera copilului se complică tot mai mult, astfel încât, în fața lui se deschide acum larg bogăția relațiilor sociale. Percepțiile tactile devin mai fine pentru că dezvoltarea motricității permite manipularea obiectelor, iar diferențierea funcțională a celor două mâini ajută la identificarea mai ușoară a rugozității și netezimii suprafețelor obiectelor. Percepțiile vizuale devin cele mai importante componente ale cunoașterii senzoriale. Văzul integrează toate celelalte informații de la alți analizatori. Copiii disting mai multe culori, diferențiază vizual particularități mai fine de formă, percep corect relațiile spațiale, dispun de scheme de explorare perceptivă pentru obiectele familiare și astfel, viteza de receptare și identificare, crește. Au structuri perceptiv stabilizate pentru figurile geometrice principale (pătrat, triunghi, rotund), și au deja mecanismele neurofuncționale ale constanțelor perceptiv aproape ca ale adultului. Percepțiile auditive progresează pe cele trei puncte principale: auz fizic, muzical, fonematic.

În perioada preșcolară, deși nu este capabil să asiste la activitatea adulților, copilul observă și depune efort să asimileze în mod activ tipul de viață și de muncă a oamenilor în societate. Conturul specific de reproducere și de cunoaștere activă a realității obiective și îndeosebi a relațiilor sociale, elementară copilului la această vârstă, este jocul, cu o latură complexă și forme mai variate decât în perioada anterioară. În joc, se dezvoltă procesele de cunoaștere, sentimentele, trăsăturile de voință și întreaga personalitate a copilului. Alături de joc, un rol accentuat îl ocupă și alte activități: desenul, modelajul, activitatea de construcție, forme elementare de muncă etc. Rolul muncii, ca un factor educativ, trebuie subliniat în mod deosebit. De ce? Pentru că preșcolarul învață să execute sarcini de muncă accesibile, prin care acesta se obișnuiește să-și subordoneze conduita unor norme, reguli, impuse de mediul în care trăiește: familia, grădinița de copii etc. Una dintre particularitățile caracteristice ale preșcolarului este

mobilitatea: energia proprie a copilului este determinată de predominarea relativă a proceselor excitative asupra celor inhibitive, de slaba dezvoltare a formelor condiționate ale inhibiției. Activitatea psihică a preșcolarului se caracterizează printr-o activitate evidențiată: percepțiile, memoria, atenția, interesele sale sunt orientate spre aspectul exterior, atractiv al lucrurilor. De altfel, capacitatea coordonării și dirijării voluntare a conduitei este încă diminuat. Percepțiile preșcolarului se perfecționează și realizează activități de observare conduse de educatoare. Reprezentările primesc îmbogățiri sub influența grădiniței și au un rol important în activitatea mentală. Preșcolarul are o gândire intuitivă, folosește reprezentări empirice și gândirea acestuia este în ansamblu necauzală. Memoria preșcolarului are un volum mai mare, cea verbală este în creștere, apare memoria voluntară, păstrarea este de durată mai mare și se constituie amintirile. Imaginația creatoare este amplă și se manifestă în joc, desen, jocuri de construcție și colaje. În cadrul planului afectiv, emoțiile se diversifică și se construiesc sentimente față de părinți, surori, frați, educatoare și colegi. Mersul se perfecționează foarte mult, iar apucarea este din ce în ce mai fină, astfel încât, preșcolarii pot executa elemente grafice, pregătitoare pentru scriere. În jurul a 4 – 4 ½ ani, apare voința, care va oferi vieții psihice o schimbare. În preșcolaritate, se pun bazele personalității, în care încep să se manifeste unele aptitudini și se cristalizează unele trăsături de caracter, iar în jurul a 6 ani, imaginea de sine.

De asemenea, trebuie subliniată ideea că în tot cursul perioadei preșcolare, se constituie particularități noi, care pregătesc trecerea spre etapa următoare de vârstă. Schimbări semnificative se produc în gândire care se dezvoltă relativ cu limbajul (către 7 ani copilul stăpânește în linii generale lexicul de bază și structura gramaticală a limbii materne). Progresiv, se formează diferite trăsături ale personalității copilului. Un alt punct remarcabil ar fi acțiunea că, sub influența mediului înconjurător (părinți, frați mai mari, cunoscuți, bunici etc.), la preșcolar apare și se dezvoltă orientarea de a efectua activități tot mai complexe și încadrate de responsabilitate socială; printre ele începe să se desprindă tot mai mult învățătura, ce marchează trecerea spre o nouă perioadă de vârstă – vârsta școlară, un nou univers al copilului înconjurat de lucruri și persoane noi, un univers plin cu noutăți și întrebări din partea unor copii.

Despre preșcolaritate, se spune că este vârsta de aur a copilăriei, deoarece se înregistrează progrese mari în dezvoltarea fizică și psihică ce permit adaptări foarte bune la diverse situații și asigură copilului o anumită eficiență în activități, fără existența grijilor și obligațiilor.

Perioada 3-6 ani sau a doua copilărie (Preșcolaritatea)

Debutază printr-o criză de opoziție față de adult, care de fapt este o criză de independență a copilului generată de dependența sa anterioară față de adult. Formarea comportamentelor și deprinderilor igienice, de autoservire, de alimentare, de îmbrăcare etc. marchează odată cu această criză, achiziționarea treptată a autonomiei comportamentale.

În această perioadă, se produce socializarea, sau adaptarea copilului la viața socială (familie, grădiniță), dezvoltarea sociabilității, a capacității de comunicare, a imaginației și predispozițiilor aptitudinale care stau la baza aptitudinilor muzicale, plastice, literare, coregrafice. Tipul fundamental de activitate al copilului în această perioadă este jocul cu rol, subiect și de creație care are puternice funcții socializatoare. Prin imitația, trăirea și identificarea cu cele mai diverse roluri sociale (medic, șofer, frizer, pescar etc.) copilul reconstruiește sub forma unei simbolistici ludice, dimensiunile lumii sociale, reale, adaptându-se în această formă la diversitatea și complexitatea ei. Integrarea copilului în grădiniță, are o mare importanță socializatoare asupra personalității acestuia, prin formarea primelor relații interpersonale, participarea la un program organizat de activitate, decentrarea de sine și conștientizarea celorlalți preșcolari ca parteneri de joc. Un proces fundamental care se petrece în jurul vârstei de 3-4 ani, cu importante funcții de socializare morală, îl reprezintă constituirea bazei conștiinței morale și a autocontrolului prin interiorizarea imaginii parentale asociată cu normele morale.. De la această vârstă, copilul poate să-și reprezinte imaginea părinților în absența acestora formându-se o „conștiință morală” primară, care acționează ca o „voce” a părinților, permițându-i să se conformeze exigențelor cadrului social. Gândirea preșcolarului este egocentrică, concretă și intuitivă. Copilul gândește cu imaginile obiectelor și fenomenelor. Între 2 și 7 ani, la copil se dezvoltă gândirea preoperatorie, ca bază pentru organizarea structurilor operative ale gândirii, prin elaborarea constantelor perceptive logice. Transpunând acțiunile cu obiectele și fenomenele din plan fizic pe plan mintal, copilul se apropie în această perioadă de operațiile logice fundamentale ale gândirii: clasificare, ordonare, grupare și numărare.

Perioada de la 3 la 6 ani este una dintre cele mai complexe etape de dezvoltare a personalității în care se pun bazele gândirii, conștiinței morale, aptitudinilor și intereselor, se elaborează modalitățile de interacțiune și integrare socială, după care, se produce trecerea de la

„centrarea subiectivă” a întregii personalități la o decentrare cognitivă, morală și socială a copilului.

Dezvoltarea cognitivă este în esență un proces social. Această este principala idee a teoriei lui Vîgotsky, iar sarcina pe care și-a asumat-o a fost aceea de a arăta mijloacele prin care funcțiile intelectuale superioare-raționamentul, înțelegerea, planificarea, reamintirea și așa mai departe – se dezvoltă din experimentele sociale ale copilului. A realizat acest lucru prin analiza dezvoltării umane pe trei niveluri și anume cel cultural, cel interpersonal și cel individual, integrarea acestora determinând calea specifică fiecărui copil în parte.

Aspectele culturale. Instrumentele culturale sunt obiectele și abilitățile pe care fiecare societate și le-a perfecționat pentru a duce mai departe tradițiile și care, de aceea, trebuie transmise de la o generație la următoarea. Totuși cel mai important element cultural care este transmis copiilor este limbajul. Vîgotsky a văzut limbajul ca fiind mult mai important pentru achiziția abilităților intelectuale decât a considerat Piaget. În primul rând este mijlocul principal prin care este transmisă experiența societății: felul în care vorbesc ceilalți și subiectele de discuție reprezintă canalul principal de transmitere a culturii de la adult la copil. În al doilea rând, limbajul le permite copiilor să își regleze activitatea: monologurile în care se angajează copiii mici, pe care Piaget le-a văzut ca indicator principal al orientării egocentrice, reprezintă semnul că, de fapt copiii au devenit capabili să utilizeze limbajul ca instrument pentru gândire, cu originea în dialogurile cu ceilalți, deci esențial social. În treilea rând, limbajul se va interioriza la timpul potrivit și va fi transformat în gândire: așadar o funcție socială devine instrumentul principal pentru funcționarea cognitivă.

Aspecte interpersonale. Acesta este domeniul în care Vîgotsky și-a adus contribuția cea mai importantă, iar cercetările ulterioare pe care le-a inspirat vizează conceptele pe care le-a propus pentru a elucida natura proceselor interactive, relevante pentru dezvoltarea cognitivă. Dezvoltarea cognitivă are loc, după Vîgotsky, mai ales ca rezultat al interacțiunii cu alte persoane mai competente și care cunosc mai multe, care pot să-i transmită copilului instrumentele culturale cerute de activitatea intelectuală. Viața copiilor este plină de experiențe cu adulții care au potențialul de a extinde cunoașterea lor despre lume în cadre formale, ca de exemplu cu educatorii sau învățătorii și în cadre informale cu părinții acasă. Orice progres pe

care îl face copilul în plan intelectual are, așadar rădăcinile în contextele culturale și interpersonale, nivelul interpersonal reprezentând punctul de întâlnire a acestor trei seturi de forțe: cultural, interactiv și individual.

“Orice funcție din dezvoltarea culturală a copilului apare de două ori sau în două planuri . prima dată apare în plan social și apoi în plan psihologic. Prima dată apare la nivelul interacțiunii dintre oameni, ca și categorie interpsihică, iar apoi în forul interior al copilului, ca și categorie intrapsihică. Acest lucru este adevărat și pentru atenția voluntară, memoria logică, formarea conceptelor și dezvoltarea voinței”(Vîgotsky, 1981).

Orice abilitate intelectuală va fi realizată mai întâi împreună cu un adult competent, înainte să fie preluată și interiorizată de un copil. Dezvoltarea cognitivă este deci o evoluție de la intermental la intramental, de la reglarea împărtășită la autoreglare. Copilul nu este o persoană care rezolvă probleme solitar și care trebuie să profite de propria activitate, ci este un partener într-o activitate împărtășită, chiar dacă este un partener începător, respecti un ucenic.

Natura reciproc adaptativă a interacțiunii tutor-ucenic, este din această cauză cheia progresului în dezvoltare. Nivelul optim al copilului este atins atunci când acesta lucrează cu o persoană care știe mai mult, că în aceste condiții sunt relevante modalități mai avansate de gândire în comparație cu cele individuale și că abilitatea copiilor de a profita de ajutor poate să ne spună mai multe despre capacitățile lor reale decât eforturile lor în rezolvarea de probleme. Mai mult, intervalul dintre performanța individuală și cea obținută prin colaborare are o semnificație foarte mare: această *zonă a proximei dezvoltări*.

Zona proximei dezvoltări, reprezintă intervalul dintre ceea ce știu deja copiii și ceea ce pot să învețe în condiții de îndrumare. De aceea aceasta reprezintă aria crucială în care trebuie plasate eforturile de instruire, cu alte cuvinte, adultul ar trebui să fie atent atât la performanța copilului cât și la potențialul acestuia și să adapteze cu grijă provocările intelectuale doar cu un pas sau doi mai departe de ceea ce înțelege deja copilul. Construind pe cunoștințele deja existente, copiii pot fi conduși spre noi realizări.

Aspecte individuale, se subliniază latura constructivistă a dezvoltării cognitive: copiii joacă un rol activ în progresul cunoștințelor lor și în procesul devenirii unor persoane competente în

rezolvarea de probleme. Poziția pe care o propune Vîgotsky a devenit cunoscută ca și *constructivism social*.

Constructivismul social, susține că învățarea se bazează la copii pe încercarea activă a acestora de a da sens lumii și nu pe achiziția pasivă a informațiilor, ei realizând acest lucru cel mai eficient prin colaborarea cu alții.

I.4 Relația cadru didactic - copil

Este dovedit științific rolul pe care îl are adultul în dezvoltarea socială și modelarea comportamentală a copilului. Atitudinea lui în diverse situații, comportamentele lui pe perioada în care acesta interacționează cu copiii, constituie contextul principal de învățare a abilităților socio-emoționale pentru copii.

Acestea se învață și se exersează în relațiile pe care copiii le stabilesc cu persoanele cu care se află cel mai mult în preajma lui. În cazul nostru, copilul preșcolar stabilește cele mai multe relații cu educatoarea și ceilalți copii din grupă. Felul în care educatoarea se mișcă, reacțiile ei în diferite situații bune sau situații problemă, reacțiile pe care le are în fața neprevăzutului din grupă, a greșelilor pe care le fac copiii, precum și comportamentul ei în timpul activităților sau în timpul pauzelor, între colege, influențează și modelează atitudinea și comportamentele copiilor din grupă. Dacă educatoarea de câte ori un copil face altceva decât i se cere, copilul va învăța că furia ar putea să îi rezolve și lui o problemă similară în viața de zi cu zi. Dacă educatoarea critică sau etichetează și copiii vor învăța același lucru. De exemplu dacă educatoarea cere să împrumute culoarea colegului și copilul refuză. După mai multe solicitări educatoarea ridică tonul și amenință copilul că îi va lua culoarea. Educatoarea va învăța că modul în care poate obține supunerea copilului la mesajul lui este prin ridicarea tonului și amenințare. Același lucru va învăța și copilul și va proceda identic în relațiile cu ceilalți copii.

De asemenea, copilul va mai învăța că el trebuie să se supună educatoarei doar atunci când aceasta ridică tonul.

Acest comportament sau altele asemănătoare se datorează faptului că adultul nu are abilitățile de gestionare a propriilor emoții formate, lucru ce influențează atât relația sa cu preșcolarii cât și relațiile dintre preșcolari.

Din practica de zi cu zi de la grupă reiese o frecvență mare de comportamente nepotrivite atât ale educatoarei cât și ale preșcolarilor. Astfel cel mai adesea educatoarea critică, etichetează copii, pedepsește fără ai învăța pe aceștia ce să facă pentru a nu mai ajunge în situațiile limită, fără a stabili corect și nu face apel la regulile grupei. În același timp preșcolarii dovedesc o mare carență în gestionarea propriilor emoții, manifestându-se prin comportamente neadecvate. Cele

mai frecvent întâlnite la grădiniță au fost considerate cele agresive: copilul smulge culoare din mâna altui copil, rupe desenul altui copil, mângălește foaia altui copil, pâraște etc.

Toate aceste comportamente indezirabile, fie ale educatoarei, fie ale copiilor se datorează lipsei abilităților socio-emoționale ale copiilor sau ale adultului.

Este important să conștientizăm că pentru a le forma copiilor competențe socio-emoționale corecte, trebuie să ne modelăm propriul nostru comportament, să ne gestionăm corect propriile emoții și reacții.

Pentru a asigura dezvoltarea socio-emoțională a copiilor, este necesar ca toate demersurile instructiv-educative să se focalizeze pe :

- pe formarea și dezvoltarea la copii a abilităților de interacțiune cu adulții, cu copii de vârste apropiate;
- acceptarea și respectarea diversității;
- formarea comportamentelor prosoziale;
- recunoașterea, exprimarea și autocontrolul emoțiilor, a expresivității emoționale;
- dezvoltarea conceptului de sine;

În acest context, educatoarei îi revine sarcina de a observa acțiunile și comportamentele copiilor, să inventarieze abilitățile pe care copiii sau adulții din jurul acestora nu le au formate și care generează, la rândul lor, comportamente indezirabile la nivelul colectivului de copii sau al fiecărui copil în parte și să își proiecteze, săptămânal conținuturi, activități(desene, modelaj, pictură, jocuri muzicale, cântece) care să vină în sprijinul copilului pentru formarea, corectarea sau dezvoltarea abilităților socio-emoționale.

I.5 Atașamentul copiilor la vârstă școlară mică

Atașamentul este legătura afectivă pe care un om sau un animal și-o formează între el însuși și un altul anume – legătură care durează indiferent de timp și distanță. Copilul își manifestă atașamentul căutându-l pe părinte, urmându-l, agățându-se de el sau atrăgându-i atenția prin plâns, țipăt și zâmbit. Părinții își manifestă atașamentul supraveghindu-și copilul chiar când nu există riscuri și răspunzând copilului când acesta țipă, plânge, cheamă sau zâmbește. Atașamentul este un indicator de bază al relației dintre părinte și copil și un bun predictor al viitoarelor competențe ale copilului.

J. Bowlby elaborează în jurul anilor '50 teoria atașamentului, teorie care asimilează concepte din teoria psihanalistă, etologie și psihologie cognitivă (Atkinson Rita L, Atkinson R.C., Smith, Bem, 2002). În concepția lui J. Bowlby, *atașamentul reprezintă acea formă de comportament prin care un individ se plasează și menține proximitatea față de o altă persoană pe care o consideră a fi mai capabilă de a se confrunța cu dificultățile vieții*. Acest comportament este mai evident în situațiile în care individul este vulnerabil (obosit, speriat sau bolnav), caută îngrijire și confort și este întreținut de răspunsul, de atitudinea persoanei față de care se manifestă atașamentul, care manifestă sensibilitate, disponibilitate față de problemele întâmpinate de către individ, conferindu-i acestuia un sentiment general de securitate și încredere. Deși acest comportament este mai evident în copilărie, el poate fi observat de-a lungul întregii vieți a unei persoane, mai ales în situațiile de criza existențială pe care le traversează aceasta, fiind considerat o parte integrantă a naturii umane și având ca funcție biologică, aceea de a proteja și de a asigura supraviețuirea unei ființe.

Atașament mai înseamnă în esență *apropierea preferențială, dezinteresată și aproape inconștientă a unei persoane față de o altă persoană*. Asemenea “semne” ale atașamentului se întâlnesc în forma lor naturală numai la copii. Atașamentul are un caracter dinamic, adică apare, se formează, se “maturizează”, atinge apogeul în anumite condiții ale copilăriei, se poate deteriora sub incidența unor factori, slăbește și chiar dispare, odată cu dispariția persoanei atașante. În mod normal, atașamentul trebuie să “reziste” sub o anumită formă toată viața. Pe măsură ce copilul își formează “conștiința de sine” și aspiră spre individualitate, atașamentul își modifică semnificativ natura, calitatea și formele de manifestare și treptat scade în intensitate. Relațiile de atașament au misiunea de a proteja persoana mai vulnerabilă în raport cu factorii sau agenții externi sau interni.

Discutând despre conceptul de atașament în contextul socializării, *A. Birch (2000) consideră că atașamentul poate fi definit ca o legătură afectivă orientată spre o anumită persoană*. Pe parcursul vieții unei persoane, cercetările au dovedit stabilitatea acestuia în timp, cu excepția unor cazuri în care au apărut schimbări drastice ale contextului familial al individului.

Principalele tipuri de atașament(identificate de J. Bowlby, M. Ainsworth, etc.), sunt:

A. Atașamentul securizant. Dacă pe parcursul primilor ani de viață copilul se simte satisfăcut de răspunsurile/reacțiile adulților la comportamentele pe care le dezvoltă, atunci se va structura un tip de **atașament** denumit **securizant**, care corespunde a ceea ce Erickson denumeste **încredere**. Cu alte cuvinte, copiii care și-au format un **atașament securizant** cu mama lor se joacă liniștiți când mama este prezentă în cameră chiar dacă este prezent și un străin, plecarea mamei le crează o oarecare neliniște (semnalizată prin proteste sonore și oprirea din joc) și revenirea mamei înseamnă restabilirea contactului, cu un zâmbet și luat în brațe, după care copilul își reia jocul. Copilul arată clar că o preferă pe mamă, străinului. **Acest tip** de atașament este prezent în 60 –70% dintre cazuri și se reflectă în comportamentul copilului prin autonomie, siguranță și încredere în relațiile cu alți adulți, cu condiția ca și părintele să fie prezent.

B. Atașamentul nesecurizant. Dacă pe parcursul primilor ani de viață copilul nu se simte securizat de răspunsurile/ reacțiile adulților la comportamentele pe care le dezvoltă atunci se va structura un tip de **atașament** denumit **anxios**, care corespunde lipsei de încredere (conform teoriei ericksoniene), sau un **atașament evitant**.

C. Atașamentul nesigur–ambivalent – copiii, datorită lipsei unei relații normale cu părinții și îndeosebi, lipsei totale de afecțiune, de dragoste părintească au un comportament caracterizat de atitudini conflictuale și contradictorii, care pot fi secvențiale – se joacă și este fericit pentru că în momentul următor să plângă și să fie furios, sau simultane – zâmbet asociat cu agresivitate.

Capitolul II. Art-terapia și specificul ei la vârsta școlară mică

II.1 Strategii de realizare a activităților artistico-plastice

Principalele strategii didactice și demersuri acționale utilizate în realizarea cu succes atât a educației estetice cât și a celei artistico-plastice sunt bazate pe exercițiu, explicație și demonstrație (Cucuș, 2006, p.77).

Exercițiul, arată sursa citată, poate presupune: exersarea și antrenarea senzorialității estetice, traducerea reciprocă a limbajelor artistice, exerciții tehnice (practice) (ibidem).

Strategiilor specifice mai includ analiza și abordarea comparativă a diverselor obiecte estetice, contemplarea estetică dirijată, comentariul de factură estetică, cultivarea imaginației și creativității estetice etc.

Explicația estetică intervine în momentele introductive sau achiziționarea de cunoștințe teoretice sau deprinderi artistice specifice (ibidem). Metoda exercițiului estetic, la fel ca și cea a demonstrației, este cu precădere specifică realizării educației artistico-plastice. Pe baza cunoștințelor teoretice dobândite și a demonstrației prealabile realizate de către cadrul didactic, preșcolarii vor fi angajați, sub atenta îndrumare a acestuia, în activități având ca finalitate producerea efectivă de obiecte estetice. Importante în acest context sunt monitorizarea permanentă a activității de creație.

Demonstrația vizează în principal tehnicile de lucru și poate fi realizată de profesor, un copil care cunoaște o anumită tehnică sau de un specialist. Metoda demonstrației va fi utilizată în sensul prezentării concrete a operațiilor pe care realizarea unui anumit obiect estetic le implică: acțiunile implicate, succesiunea acestora și modul în care diversele dificultăți survenite pe parcursul acestei activități pot fi depășite. Succesul acestei metode depinde de măsura în care cadrul didactic însoțește demonstrația de explicație, știe cum să descompună activitatea în principalele sale elemente componente asigurând astfel transparența și înțelegerea de către copii a operațiilor demonstrate.

Antrenarea senzorialității estetice a preșcolarilor presupune contactul acestora cu diverse obiecte estetice. În acest context vor explora, și *identifica*, sub îndrumarea competentă a cadrului didactic, *însușirile concrete ale respectivului obiect estetic*. Familiarizarea progresivă a preșcolarilor cu diversele caracteristici ale operelor de artă (nuanțe cromatice, tonalități sonore etc.) va genera în timp dezvoltarea și autonomizarea senzorialității estetice a acestora.

Explicația estetică implică contactul prealabil al copilului cu obiectul estetic și presupune *prezentarea analitico-descriptivă a unui anumit obiect estetic*, adaptată nivelului de înțelegere al acestora. Copii vor fi ajutați să înțeleagă elementele definitorii ale respectivei opere de artă, modul de relaționare al acestor elemente, intențiile autorului și nu în ultimul rând, mesajul artistic și valoarea obiectul estetic supus analizei. La rândul lor ei pot recunoaște și

prezenta colegilor lor elementele definitorii ale obiectului estetic.

Compararea a două sau mai multe obiecte estetice implică contactul efectiv cu acestea, pentru *evidențierea asemănărilor și deosebirile dintre ele* atât din punctul de vedere al conținutului și modului de realizare cât și din acela al mesajului artistic.

Contemplarea estetică dirijată presupune studiul obiectului estetic și astfel, transpunerea preșcolarului în postura unui critic de artă. Sprijinit și îndrumat de către cadrul didactic, preșcolarul surprinde progresiv structura și caracteristicile mai evidente/subtile ale obiectului estetic, aprofundând astfel universul artistic al respectivei opere. Pentru aprofundarea studiului, cadrul didactic poate solicita preșcolarului să verbalizeze observațiile sau sentimentele estetice trăite.

Comentariul estetic presupune realizarea de către preșcolar, ca urmare a contemplației estetice, a unei expuneri incluzând perspectiva proprie asupra unei anumite opere de artă, opiniile personale referitoare la elementele care o fac valoroasă, mesajul artistic conținut și emoțiile estetice declanșate de către aceasta. Acest comentariu va fi prezentat de către preșcolar întregii grupe, un alt preșcolar sau cadrul didactic conducând discuțiile și dezbaterile.

Cultivarea imaginației și creativității estetice vizează dezvoltarea și cultivarea potențialului creator precum și dezvoltarea autocunoașterii prin intermediul unor activități specifice: stimularea abilităților de gândire, în special a gândirii divergente, implicarea frecventă a elevilor în activități/jocuri de dezvoltare a creativității și nu în ultimul rând conceperea unor activități specifice.

Metodele didactice nu trebuie să ducă la un dirijism excesiv, deoarece dirijarea învățării și a executării unei lucrări plastice trebuie să fie îmbinată cu munca independentă a preșcolarului ca acesta să-și poată afirma spontaneitatea vârstei, gândirea și imaginația.

Alte metode folosite frecvent în activitățile cu preșcolarii sunt (detaliat după Cerghit, 2006; Nicola, 306-320):

Conversația, este o metodă didactică ce include dialogul educatoare-copil, copil-educatoare,

copil-copil. În cadrul metodei conversației, distingem:

- conversația euristică (însușirea de noi cunoștințe);
- conversația de reactualizare (reactualizarea și introducerea cunoștințelor în noua temă plastică);
- conversația de fixare (fixarea și sistematizarea cunoștințelor primite);
- conversația de verificare (verificarea cunoștințelor legate de tema plastică);
- conversația de evaluare a lucrărilor (evaluarea lucrărilor realizate de elevi după criterii de evaluare stabilite).

Într-o conversație este important modul în care sunt formulate întrebările. Acestea trebuie să fie clare, concise, într-o terminologie adecvată vârstei copilului și să evite cele cu răspuns indus, cele stufoase, imprecise sau cele care presupun răspunsuri monosilabice („da-nu”).

Pentru a oferi valoare acestei metode, întrebările trebuie să fie formulate cu precizie, să solicite gândirea, iar răspunsurile să fie corecte și personale. Succesul conversației depinde, în mare măsură, atât de formularea întrebărilor, cât și de organizarea lor într-o succesiune logică pentru a incita gândirea în raport cu efortul intelectual al copilului.

Metoda dialogului dirijat. Această metodă didactică aparține conversației și se adresează cu precădere vârstelor mici. Este o cale prin care se înlătură învățarea mecanică de către preșcolari a unor conținuturi teoretice sau a unor procedee practice.

Întrebarea „Ce se întâmplă dacă....”, în cazul combinării unei culori cu alb sau negru în cantități diferite, îi ajută pe elevi să observe că acestea se deschid sau se închind progresiv.

Metoda dialogului dirijat include mai multe procedee prin care se deplasează centrul de greutate de la întrebările de orientare educatoare-copil la cele de investigare copil-educatoare. Aceasta conferă o anumită autonomie în abordarea problemelor plastice.

Metoda brainstorming (asaltul de idei), care permite copiilor să propună mai multe idei de rezolvare a unei probleme plastice.

Problematizarea, prin care se stârnește curiozitatea, dorința de rezolvare pe baza experienței

anterioare și a elementului nou care apare în rezolvarea unei teme plastice sau a unei tehnici de lucru. Cadrul didactic are sarcina de a comunica „situația-problemă” și de a îndruma căutările, iar copiii, pe baza experienței și a efortului personal rezolvă problema plastică.

Învățarea prin descoperire, care presupune un grad mare de implicare a copiilor în descoperirea unor noi nuanțe, forme spontane, tehnici, de la vârste foarte mici. Este o metodă didactică cu valențe formative, dezvoltă personalitatea copilului, gândirea, imaginația, creativitatea, spiritul critic și autocritic etc.

Eficiența acestor metode depinde de competența psihopedagogică a cadrului didactic individualizat al activității preșcolarului.

Metodologia didactică actuală pune:

- accent pe metodele clasice consacrate;
- folosirea metodelor activ-participative și a celor interactive;
- atracția învățării prin descoperire;
- gândire liberă, creativă, critică;
- implicarea activă a preșcolarilor în stimularea creativității;
- încurajează învățarea prin cooperare și capacitatea de autoevaluare;

„Școala are datoria să dea omului mijloacele progresului lui continuu, învățându-l cum să învețe, să dezvolte la elevi capacitatea de reflecție, de organizare a muncii, să-l obișnuiește cu munca independentă, cu dialogul, cu munca în colectiv, să se afirme cu lucrări de creație în diferite domenii” (Cerghit, 2006, p. 58-100).

Plimbările, vizitele și excursiile ocupă un loc important în activitățile artistico-plastice deoarece îi inspiră în realizarea lucrărilor, îi fac să se simtă mai liberi, mai expresivi în creația lor, curiozitatea, interesul lor spontan pentru descoperirea de noi cunoștințe, influențând și dezvoltarea unui limbaj clar și precis; aceste forme de realizare a cunoașterii contribuie la îmbogățirea conținutului jocurilor; copiii pot reda aspectele realității cu multă sensibilitate în cadrul activităților de desen și modelaj; cu materialele culese își îmbogățesc jocurile de creație și activitatea manuală; jocurile realizate în natură influențează o dezvoltare psihofizică armonioasă;

apare sentimentul de respect și dragoste pentru natură.

Utilizarea metodelor adecvate conținuturilor, obiectivelor propuse, temelor plastice, tehnicilor de lucru, particularităților de vârstă, tipului de activitate facilitează desfășurarea unui demers didactic eficient și modern.

II.1.1 Metode și tehnici de lucru specifice

Familiarizarea preșcolarilor cu diferite tehnici de lucru trebuie să se realizeze treptat și în concordanță cu posibilitățile practice ale acestora. În activitățile plastice, tehnicile de lucru și vârsta copiilor se află în raport de condiționare. Particularitățile psihologice generale și individuale ale copilului conduc spre alegerea tehnicilor de către cadrul didactic.

La școlarii mici, utilizarea unor tehnici, instrumente și materiale noi constituie exerciții de dezvoltare a calităților motrice, de dezvoltare a memoriei vizuale, de observare, de dezvoltare a spiritului de invenție și creație.

Folosirea tehnicilor de lucru nu trebuie să devină un scop în sine, ci o modalitate de realizare a unor subiecte în concordanță cu temperamentul și personalitatea fiecăruia.

a.Tehnici specifice de colorare

Colorare cu acuarele

Acuarela este o culoare de apă care se prezintă sub formă de pastile sau în tuburi, care are un pigment puternic, mai viu colorat și permit mai ușor obținerea fluidității și transparenței prin diluarea cu apă. Așadar, cantitatea de apă este cea care îi dă gradul de transparență culorii fluidizate. Cu ajutorul acuarelelor se pot aborda:

- ☐ *tehnica suprapunerii* prin fluidizarea pigmentului sau prin umezirea suportului;
- ☐ *tehnica fuzionării* pe suport umed sau uscat;
- ☐ *tehnica batik* constă în plierea unei hârtii (sugativă, șervețele mai tari) sau a unei pânze

pe care s-a aplicat culori ușor diluate cu apă și puse într-un vas larg, realizându-se astfel, întrepătrunderea culorilor.

Pentru deprinderea acestor tehnici se vor face cu copiii diferite exerciții: înmuierea pensulei în apă, eliminarea surplusului de apă și rotirea pensulei pe culoare, mânuirea ei pe suprafața de lucru; exersarea fluidizării cu mai multă sau mai puțină apă pentru a observa diferite grade de transparență etc.

Formele obținute prin fluidizare sunt spontane și pot fi prelucrate prin contur, acoperire sau adăugire, cu ajutorul punctelor, liniilor sau tușelor mici de culoare. Prelucrarea se realizează când pata este umedă, parțial uscată sau uscată. Liniile și punctele suprapuse pe un fond umed obținut prin fuzionarea culorilor, capătă atribute picturale, oferind multă expresivitate lucrărilor.

Colorarea cu tempera sau guașă

Tempera și guașă sunt tot culori de apă, dar cu aspect dens și opac. Acestea se deschid ca intensitate numai în combinație cu alb, spre deosebire de acuarele, care se deschid și prin diluare cu apă. Aceste culori permit revenirea, după uscare, cu aceeași culoare sau cu alta.

Tehnicile care se pot aborda cu aceste culori sunt:

- ☐ *tehnica amestecului* pe paletă sau pe suportul de lucru;
- ☐ *tehnica suprapunerii* pe o pată de culoare umedă sau uscată.

Tușele de tempera și guașă acoperă total suportul de lucru. Prin amestecul fizic dintre culori se obțin nuanțe, griuri colorate și tonuri deosebit de sensibile. Prin natura lor, opacă și densă, au o putere mare de acoperire și se folosesc cu mult succes în compozițiile decorative.

Colorare cu creioane colorate

Cu ajutorul creioanelor colorate se pot realiza lucrări în cromatici foarte armonioase și sensibile. Formele plastice reprezentate în compoziții pot fi cinturate și hașurate. Hașurile pot fi simple sau suprapuse, orientate în direcții diferite și realizate în două-trei culori. Procedeele folosite pentru obținerea suprafețelor picturale în această tehnică sunt variate.

Colorare cu pasteluri

Pastelul este o cretă colorată cu care se lucrează pe carton sau pe hârtie. Se pot obține suprafețe uniform colorate prin frecare ușoară a batonului de pastel pe hârtie și suprafețe vibrante/picturale prin suprapuneri de culori diferite. Pentru a nu deteriora hârtia și pentru ca suprafața de lucru să fie luminoasă, nu trebuie să se suprapună mai mult de două culori. Se poate utiliza pastelul și pe suprafețe deja colorate cu tempera sau guașă.

b) Tehnici de obținere a unor forme/tipare

Tehnica desenului cu ceara

În acest scop se folosesc lumânările pentru pomul de iarnă sau chiar lumânările obișnuite. Cu ele se poate desena pe foaia de bloc. Dacă lumânarea este colorată - de exemplu roșie sau albastră - se vede urma ei pe hârtie; dacă este albă, urma ei este văzută atunci când hârtia este așezată în lumină (căldura palmelor fixează mai bine ceara pe hârtie). După terminarea desenului se pictează toată suprafața hârtiei cu acuarelă în culori tari (roșu, maro sau albastru închis). Pe conturul desenat cu lumânarea, culoarea nu se prinde și astfel desenul apare alb sau colorat mai deschis pe fondul colorat închis.

Lucrările se pot realiza direct cu batonul de ceară sau mai întâi se realizează desenul cu creionul și apoi se aplică tehnica de lucru. Este bine ca în realizarea compozițiilor să se utilizeze mai multe linii și mai puține pete, iar formele ce compun spațiul să fie mari și simple.

Amprenta și ștampila

Amprenta se realizează cu ajutorul unor obiecte sau materiale din natură (frunze, flori). Se așează o culoare sau mai multe culori pe suprafața striată a obiectului și se imprimă prin presare pe suprafață albă sau colorată.

Amprenta cu palma - Se unge palma cu un strat de vopsea mai concentrată și aplicând-o apoi pe suprafața de decorat, se obține o pată care sugerează un model oarecare, ce poate fi completat cu ajutorul dactilopicturii sau chiar cu pensula, obținându-se astfel diferite imagini ca, de exemplu, un cocoș. Aplicând palma de mai multe ori în același loc și învârtindu-se în același

timp foaia de hârtie se obțin efecte sub formă de floare, de soare sau alte imagini.

Ștampila se confecționează din diferite materiale, cum ar fi: (cartofi, morcovi, dopuri de plută, radiere). Cu vârful cuțitului se desenează pe suprafața lui modelul dorit. Cu ajutorul cuțitului trebuie scos modelul în relief. Pe ștampila rezultată astfel se aplică cu pensula tempera și se ștampilează modelul dorit. Compozițiile plastice realizate în această tehnică se organizează, ca și în cazul amprente, după scheme compoziționale.

Șablonul

Șablonul se confecționează din carton prin decuparea unor forme care au fost mai întâi desenate. În funcție de tema propusă, într-o lucrare se pot utiliza mai multe șabloane.

Șabloanele se folosesc pentru a contura formele, pentru a colora suprafața din jurul lor sau pentru a colora forma propriu-zisă. Organizarea compoziției se realizează prin schimbarea poziției șablonului, prin repetarea poziției sau urmărind alte scheme compoziționale.

c) Tehnici de pictură

Dactilopictura

Este un procedeu prin care se realizează o lucrare, așternând culoarea cu ajutorul degetelor. Se pot utiliza mai multe culori așezate cu un deget sau cu mai multe degete, iar hârtia-suport de lucru poate fi umedă sau uscată.

Dactilopictura dă posibilitatea copiilor să realizeze „punctul plastic” și să organizeze suprafața în diferite moduri. Astfel, punctul poate fi utilizat ca element „în sine” și așezat concentric, radial, în frize orizontale, vertical, oblice sau ca element de acoperire a unor forme deja desenate (frunze, flori, animale).

Această tehnică de lucru are darul de a trezi interesul copiilor pentru activitatea de pictură, stimulându-le independența și creativitatea.

Tehnica desenării cu bețișorul (sgrafito-ului) O plăcere deosebită, în realizarea unor

compoziții plastice, le oferă copiilor descoperirea unor noi tehnici de lucru, combinarea acestora dând naștere unor lucrări cu efecte deosebite. Astfel prin combinarea tehnicii dactilopicturii și a sgrafito-ului am reușit să redăm efecte deosebite, să transmitem privirilor sentimente de tulburare, neliniște.

Pictura pe sticlă

Este o tehnică de pictură în culori de apă (tempera sau guașă) amestecate cu anumiți lianți pentru a se fixa pe sticlă. Este tehnica utilizată la icoanele pe sticlă cu tradiție veche în arta popular românească.

Se degresează sticla prin ștergere cu spirt pentru ca tușul folosit la contur să se fixeze bine. Se realizează mai întâi desenul pe hârtie, peste acesta se așează sticla, se transpune desenul pe partea degrestă, cu pensula subțire sau cu penița, înmuiată în tuș sau tempera (negru) amestecată cu aracet. După ce se usucă, se trasează liniile-accent sau detaliile decorative. Din nou se usucă, apoi se colorează suprafețele mari și fondul lucrării în straturi uniforme sau transparente de culoare. Pe suprafața sticlei ce s-a colorat se lipește hârtie pe margini, ca un support protector.

Este de reținut că trecerea de la o etapă la alta se face după ce culoarea aplicată anterior s-a uscat foarte bine, fața lucrării este cea nepictată a suportului de sticlă și, pentru a proteja pictura, se aplică pe spate o hârtie cartonată.

Pictura pe lemn și piatră

Este o tehnică în care se desenează cu creionul elementele compoziției, apoi se colorează. Se utilizează suprafețe de lemn sau pietre plate, de forme variate, tratate cu un strat fin și uniform de aracet (subțiat cu apă) întins cu pensula care se lasă la uscat. Se folosesc culori de tempera sau guașă diluate cu gălbenuș de ou și foarte puțină apă. O altă variantă poate fi amestecarea culorii cu aracet aflat într-un vas ce este pus la îndemâna copilului.

Pictura pe suprafețe tratate divers este o tehnică dedicată diversificării suportului de lucru prin tratarea lui cu diferite materiale peste care copilul realizează o compoziție cu subiect dat sau

imagineț. Hârtia se tratează cu un material lipit cu aracet (griș, nisip, mălai, coji de ou), care se lasă la uscat. Ulterior la activitatea plastică copilul lucrează pe acest suport pregătit din timp.

d. Tehnici de obținere a unor forme spontane

Tehnica plierii hârtiei se realizează astfel: peste petele de culoare puse cu pensule groase pe jumătate din suprafața hârtiei (se folosesc culori dense) se îndoaie sau se pliază hârtia pe jumătate și se netezește cu mâna pentru a presa culorile aflate între foi. Astfel, se obțin două forme spontane identice, aflate față în față.

Tehnica presării se deosebește de cea anterioară prin faptul că se folosește altă hârtie care se suprapune peste cea pe care s-au pus culorile. În acest caz s-au obținut două forme care nu sunt simetrice, iar cea de-a doua planșă poate fi folosită pentru prelucrarea formelor spotane.

Forme spontane obținute prin dirijarea culorii

Pe suprafața foi de hârtie se așează, la distanțe diferite, culori fluidizate. Prin înclinarea foi și schimbarea poziției în diferite sensuri, culoarea fluidă se scurge, fuzionează, obținându-se, în mod accidental, forme abstracte.

Forme spontane obținute prin suflarea unui jet de aer cu ajutorul unui pai

Se picură pete de culoare pe hârtie cu ajutorul pensulei sau a unui burete. Se ține paiul deasupra hârtiei, orientat în direcția unde se dorește să meargă pictura. Se suflă prin pai, iar culoarea se va întinde pe hârtie. Copiii vor obține astfel structuri atractive și creative. Exemple de activități: ”Tufișuri”, „ Foc de artificii”

Forme spontane obținute prin stropire cu pensula

Se realizează cu ajutorul șabloanelor decupate din carton sau cu negativele rămase în urma decupării formelor. Această tehnică necesită o mână îndemânică și multă răbdare. Se înmoaie periuța de dinți în culoare și se trece apoi cu degetul peste perii periuței, astfel încât să se stropească culoarea pe suportul dat. În funcție de tema aleasă se poate folosi procedeul de mai multe ori, sau se pot folosi diferite culori. Efectul este extraordinar dacă cu pensula se scot în evidență anumite elemente din lucrare.

Modelajul

Modelajul este o tehnică ce oferă posibilități complexe de exprimare plastică și stimulează creația la orice vârstă.

Prin modelaj, copiii percep realitatea, formele volumetrice și își dezvoltă mușchii fini ai mâinilor. De aceea, în mod special educatoarele trebuie să urmărească aspectele motrice (mișcarea degetelor și a palmelor) pentru a realiza coordonarea mâinilor cu gândirea.

Modelajul se realizează în plastelină sau lut și începe cu exerciții simple de frământare a materialului de lucru, de aplatizare sau rotunjire în formă de baton sau de bile de diferite mărimi și grosimi, urmând asamblarea lor în forme concepute de copii, pe suport de lucru și mai târziu în spațiu (forme spațiale).

Cadrele didactice trebuie să explice și să demonstreze modalitățile de obținere a unor lucrări în: - basorelief (gen de modelaj pe suport, în relief puțin profilat față de suprafața plată a materialului),

- altorelief (gen de modelaj în relief puternic profilat față de suprafața materialului);
- ronde-bosse (formă care poate fi văzută de jur-împrejur și care reprezintă obiecte, păsări, personaje, etc.). La lucrările în spațiu se folosesc scobitori, bețe de chibrituri, etc.

Exercițiile de modelare se realizează prin eliminarea sau adăugarea materialului, decupare, împingere sau scobire, zgâriere sau incizie cu diferite instrumente de lucru.

Subiectele sunt foarte variate și se realizează în concordanță cu vârsta copiilor, deoarece tehnica modelajului este accesibilă oricărei vârste. Aceasta stimulează creativitatea, solicită calitățile fizice și intelectuale și satisface nevoia de mișcare a preșcolarilor.

Diversificarea tehnicilor de lucru ajută educatoarele să fie inventive și să trezească interesul copiilor pentru activitatea plastică. Cunoașterea elementelor de limbaj și a tehnicilor de lucru de către copii duce la dezvoltarea capacității de exprimare liberă a ideilor și a universului lor interior.

II.1.2 Materiale și instrumente de lucru

Materialele și instrumentele utilizate în activitățile de desen, pictură și modelaj sunt foarte variate. Acestea sunt alese în funcție de tehnica de lucru și de vârsta preșcolarilor. Prin diversificarea materialelor și tehnicilor de lucru, se poate dezvolta capacitatea de exprimare/comunicare a copiilor. Cadrele didactice trebuie să descopere cele mai potrivite metode, mijloace, materiale și tehnici de lucru pentru dezvoltarea gândirii creatoare și stimularea interesului copilului pentru activitatea plastică.

Cele mai folosite materialele și instrumente de lucru în activitățile plastice cu copiii sunt:

- suporturi de lucru: hârtie (foi de bloc, cartoane hârtii colorate, hârtii poroase, cartoane), sticlă, lemn, piatră etc.
- pensule subțiri pentru contur și pensule mai groase pentru suprafețe mai mari ca întindere;
- creioane (grafit sau creioane colorate);
- carioca sau flaumaster;
- batoane de cretă colorată (pastel);
- batoane cerate (ceracolor);
- ceară albă și colorată;
- culori de apă (acuarela, tempera, guașa);
- tușuri, cerneluri;
- paleta pentru etalarea culorilor din tuburi și pentru amestecul lor;
- vasul (paharul) pentru apă;
- plastelină, lut (utilizate în modelaj);
- alte materiale și instrumente: materiale din natură (frunze, flori, bețișoare pentru desenat, fire și materiale textile pentru colaj și imprimat etc.)

Folosirea acestor materiale și instrumente de lucru impun cunoașterea anumitor tehnici de lucru, dar și a noțiunilor plastice ca: modelare, modulare, fuzionare, fluidizare ș.a.

II.1.3 Evaluarea și expunerea lucrărilor

Evaluarea este o componentă importantă a demersului didactic, care furnizează informații cu privire la desfășurarea procesului de predare-învățare. Aceasta vizează atât modul de organizarea activității de către cadrul didactic, cât și a performanțelor obținute de preșcolari. Astfel se creează o relație funcțională între constatarea și aprecierea rezultatelor produse și cunoașterea factorilor, a situațiilor care au condus la obținerea acelor rezultate. Această relație cadru didactic-preșcolar duce la diagnosticarea procesului didactic, la stabilirea interdependenței dintre strategii, conținuturi, evaluare și obiective.

Evaluarea trebuie racordată la situațiile de învățare, la structura fiecărui preșcolar, la aptitudinile lui artistice, dar și la atitudinea lui față de învățare. Preșcolarul nu trebuie raportat la un etalon, ci la obiectivele propuse pentru o temă plastică.

Se recomandă ca activitățile de evaluare să nu se desfășoare strict, sec și rigid, într-un regim din care să lipsească jocul. Ele trebuie să păstreze același caracter atractiv, antrenant și stimulat precum este întreaga activitate în grădiniță, să permită manifestarea liberă și deplină a copilului, să păstreze aceeași amprentă ludică menită să influențeze pozitiv disponibilitățile afective și aptitudinale ale copilului.

Evaluarea se va rezuma la aprecieri verbale care să urmărească: recunoașterea și denumirea culorilor, a diferitelor tipuri de linii, a formelor plastice, a elementelor de spațiu (sus-jos, dreapta-stânga), de mărime (mare-mic), etc. Se urmărește, în principal, progresul copilului în raport cu el însuși și apoi în raport cu particularitățile lui la diferite niveluri de vârstă. Evaluarea trebuie să cuprindă: măsurarea, predicția și diagnoza pentru a putea elabora obiectivele urmărite și pentru a stabili „pași” în parcurgerea curriculumului.

Prin analiza lucrărilor realizate nu se emit judecăți de valoare artistică, ci se măsoară capacitatea preșcolarilor de a se exprima cu ajutorul elementelor de limbaj, de a comunica idei, sentimente în fața lucrărilor expuse. Preșcolarii trebuie să fie deschiși și receptivi la noutate și creativitate. Prin stimularea evaluării și autoevaluării lucrărilor cu ajutorul criteriilor, preșcolarii dobândesc încredere în propriile capacități de gândire critică și argumentare. Aducând argumente pro și contra în decodarea unei compoziții, copiii își formează deprinderi de exprimare orală, îi îmbogățesc vocabularul cu o terminologie specifică domeniului plastic și fac cu ușurință analogii

cu elementele sau fenomenele din natură.

Modalități de expunere a lucrărilor

Toate lucrările (atât cele organizate în activități libere, cât și cele cu subiecte propuse realizate în activitățile comune) se expun pentru a fi vizualizate și analizate de copii, părinți, atribuindu-le pe cât posibil semnificații estetice și de utilitate.

Expunerea lucrărilor copiilor este deosebit de stimulatoare și generatoare de satisfacții pentru fiecare dintre ei. În funcție de spațiul de care se dispune se sugerează următoarele posibilități de expunere a lucrărilor:

- „Expoziția-perdea” – Se bat două cuie în perete la distanță mai mică decât lățimea colii de lucru. De aceste cuie se leagă un fir de rafie, a cărui capete se bobinează pe cuburi mari și grele de lemn pentru a menține capetele firului întise. Pe cele două laterale ale firului, se prind lucrările cu cleme de rufe (de desen), una sub alta, încapând de sus în jos. Se înșiră atâtea fire până când se cuprind toate lucrările copiilor.
- „Expoziția-ramă uriașă”- Se confecționează o ramă simplă din lemn de brad. Se bat cuie pe partea stângă și dreaptă a ramei, la o distanță puțin mai mare decât lungimea sau lățimea foii. Se întinde sfoara groasă și colorată între cuie, până ce se acoperă tot cadrul ramei. Se prind cu cleme lucrările una după alta pe toate rândurile create, cu ajutorul sforilor.
- „Fereastra cu picturi”- Se aleg ferestre mari și luminoase din sală sau din alte locuri ale grădiniței, pe care se expun lucrările copiilor, fixate cu bandă transparentă de lipit. Ușa de lemn sau un geam al sălii de grupă, pe exterior și pe interior poate deveni un suport atractiv de expunere a lucrărilor pentru câteva zile din săptămână.
- „Expoziția în aer liber” - Se alege un spațiu în curtea grădiniței sau într-un parc din apropiere în care se află copaci. Se leagă sfoara de trunchiurile copacilor, în direcții

orizontale sau în formă de careu deschis, după cum permite amplasarea copacilor. Se prind lucrările copiilor cu cleme colorate. Astfel, se începe ori se încheie o zi de lucru, o săptămână sau un semestru în admirația colectivă a tuturor celor care o vizionează.

- „Prima mea expoziție personală” – Copiii pot fi stimulați să exerseze și acasă activitatea plastică desfășurată în grădiniță, ca o activitate de relaxare. Lucrările lor pot fi expuse în grădiniță sau în alte locuri cu ocazia aniversării zilei de naștere, a zilei de 1 Iunie, în cadrul unor programe educaționale destinate preșcolarilor.

II.3 Rolul activităților artistice în dezvoltarea socio-emoțională la vârsta preșcolară

Transformarea educației într-un fenomen permanent este un imperativ pentru lumea contemporană. În ultima vreme, majoritatea sistemelor de educație vorbesc despre importanța contextelor formale, informale și nonformale în învățarea de-a lungul întregii vieți și, o parte dintre ele, chiar acordă o atenție crescândă zonei activităților care pun în valoare sau sprijină dezvoltarea personală a individului: activități opționale, extrașcolare etc.

În învățământul preșcolar, activitățile opționale se remarcă prin bogăția de contexte interdisciplinare prin care educatoarea poate valorifica aptitudinile și acumulările copilului de-a lungul parcursului său școlar, prin varietatea de căi și mijloace prin care se pot descoperi talentele ascunse ale acestuia și prin care se pot dezvolta o serie de abilități sociale, atât de necesare de-a lungul întregii vieți.

Scopul disciplinelor opționale este de a valorifica resursele umane ale grădiniței, de a cultiva talentele, de a propune activități didactice diverse, care oferă posibilitatea fiecărui (preșcolar), de a apela la acel tip de instruire ce corespunde intereselor și aptitudinilor proprii, cât și intereselor comunității locale. În felul acesta se asigură orientarea tuturor activităților de instruire, spre formarea de capacități și aptitudini care să genereze mai apoi dezvoltarea

competențelor proprii ale preșcolarilor printr-o participare activă la descifrarea tainelor din cadrul activităților artistico-plastice.

Introducerea opționalului în planul cadru, determină implicarea tuturor factorilor interesați în procesul de informare și de formare a preșcolarilor pentru conceperea și realizarea unor activități didactice adecvate care vizează stabilirea, organizarea și realizarea conținutului instruirii.

Adaptând conținuturile la interesele copilului și ale familiei, cât și la capacitățile diferite ale subiecților supuși educației, disciplinele opționale contribuie la accentuarea strategiei de valorificare a resurselor acestora, implicit la îmbunătățirea performanțelor. Însăși noțiunea “opțional” determină existența unor interese pentru instruirea în anumite domenii, interese ale celor trei factori, copil-familie-grădiniță.

Valorificând achizițiile realizate de preșcolari atât pe calea instruirii școlare cât și pe calea instruirii extrașcolare, opționalul din cadrul domeniului estetic și creativ amplifică legăturile dintre cele două forme de instruire, precizând funcția grădiniței de factor influent al conținutului instruirii.

Desfășurând o activitate pentru care au optat cei trei factori copil-familie-grădiniță, se asigură motivația actului de implicare în activitatea de instruire și autoinstruire, ceea ce duce la diferențieri între subiecți, la o tratare diferențiată, implicit la personalizarea conținuturilor.

Prin caracteristicile conținuturilor activităților artistico-plastice, se asigură o asimilare conștientă, strând legată de experiența și aptitudini copiilor, de nivelul lor general de dezvoltare, dar și de faptul că între subiecți există diferențe de experiență, de capacitate intelectuală sau stil de exprimare, imaginație, creativitate.

Ținând cont de existența motivației, de opțiunea spre conținuturile propuse, se asigură tratarea diferențiată și personalizată a grupei cât și stimularea acestora prin valorificarea produselor muncii lor, realizând astfel premisele “idealului educațional al școlii românești” și anume acela de a realiza un “învățământ pentru fiecare” ce va contribui la formarea personalității autonome și creative.

Educația copilului pentru activitățile artistico-plastice este azi o necesitate care începe chiar din grădiniță fiind familiarizați cu frumosul din natură și cu tot ce îi înconjoară.

Aceasta are ca scop inițierea copiilor în cunoașterea și utilizarea principalelor mijloace de expresie plastică, obținerea expresivității plastice cromatice și acromatice, prin combinarea unor elemente plastice, urmărindu-se redarea unor idei și sentimente, descompunerea, secționarea și recompunerea în forme plastice noi a unor structuri din natură, obținându-se noi expresivități.

Activitățile artistico-plastice –desenul, pictura și modelajul ocupă un loc important în dezvoltarea multilaterală a copilului. De aceea predarea lor în grădiniță are ca scop formarea priceperilor copiilor de a observa și reproduce realist diferite imagini ale obiectelor și aspectelor din mediul înconjurător, pentru a contribui la dezvoltarea atenției, a gândirii și a imaginației copilului, pentru cultivarea simțului său estetic, a dragostei pentru frumosul din natură, realitatea socială și formarea trăsăturilor pozitive ale voinței ca inițiativă și perseverență și pentru dezvoltarea spiritului de colaborare în cadrul social.

Practic ,începând cu această vârstă se pun bazele unor cunoștințe care vor fi diversificate și întregite ulterior. Prin intermediul culorilor și cu ajutorul acestora, copilul încearcă să redea tot ce l-a impresionat mai mult, într-o formă reală sau imaginară, manifestându-și dorința de a crea și de a se afirma.

Pictura și desenul constituie o activitate prin care copiii ne dau posibilitatea să constatăm felul cum văd și înțeleg lumea ce i-a impresionat mai mult din multitudinea aspectelor remarcate de ei, ce le-au atras atenția, să descoperim interesele și năzuințele lor. Activitățile artistico-plastice contribuie atât la dezvoltarea capacității de evaluare artistică, cât și la inițierea preșcolarilor în procesul de creație. Copiii se familiarizează cu limbajul plastic, artistic cu materialele și instrumentele necesare în activitatea de creație artistică, precum și cu tehnicile elementare specifice acestor activități.

Aceste activități au un rol deosebit în stimularea imaginației, influențând dezvoltarea capacității intelectuale prin imprimarea caracterului de flexibilitate și originalitate. Prin

realizarea unor teme de pictură, desen, modelaj, gândirea este stimulată și confruntată cu realitatea, iar operațiile gândirii iau o formă concretă care ajută la formarea și dezvoltarea intelectuală a copiilor. De asemenea gândirea este solicitată atunci când preșcolarul judecă plasarea desenului în pagină, proporțiile, organizarea tabloului și nuanțarea culorilor.

Limbajul educației plastice, ca limbaj al formelor și al culorilor constituie o modalitate prin care copilul își exprimă percepțiile, emoțiile, dorințele. Desenul devine astfel deopotrivă mijloc de reprezentare a realității în funcție de comunicare.

Limbajul artistico-plastic este o modalitate specifică de fixare și exprimare a informației semantice și afective, un sistem din punct de vedere sintactic în componența căruia intră mijloacele de expresie și procedeele tehnice, care fac obiectul demersului artistic și implicit al educației artistice.

Într-o activitate artistico-plastică copilul folosește atât limbajul plastic cât și pe cel verbal. Acest tip de activitate contribuie și la dezvoltarea limbajului, ca proces psihic în cele două componente ale sale: cantitativ și calitativ. Calitativ prin îmbogățirea vocabularului cu noi termeni și expresii artistice specifice sferei artistico-plastice și integrarea noilor cuvinte vocabularul activ al copiilor. Sub aspectul calitativ, aceste activități influențează limbajul prin însuși actul de exersare a vorbirii în diferite momente ale activității.

Sub aspectul achiziției de cunoștințe și trăiri noi, emoții, activitățile artistico-plastice conferă posibilitatea de acumulare de către preșcolari a ceea ce este nou în viața lor. Această achiziție se valorifică prin desen din imaginație, după natură, prin efectuarea temelor relativ abstracte în cadrul activităților de modelaj.

Memoria este procesul psihic care se exersează și îi permite copilului să redea scene din povești sau din viața cotidiană. În acest proces copilul face uz de memoria selectivă elaborând elemente mai ușor de redat și cele care se încadrează unui anumit specific.

Considerăm că, desenul după natură solicită în cel mai ridicat grad memoria vizuală a școlarului. Scopul și întreaga preocupare a activităților de desen este acela de a dezvolta copiilor

capacitatea de exprimare independentă, pe baza percepției, memoriei și imaginației, imaginație ce are o importanță deosebită în educația estetică și creativă.

Prin stimularea și solicitarea gustului pentru frumos, declanșarea emoțiilor artistice și prin atitudinea de dezaprobare a neplăcutului, aceste activități (desenul, pictura, modelajul) contribuie la cultivarea și exersarea gustului estetic. Atât activitățile formale, cât și cele nonformale influențează direct dezvoltarea inițiativei copiilor, a perseverenței și a independenței lor în acțiune, într-un cuvânt le educă voința.

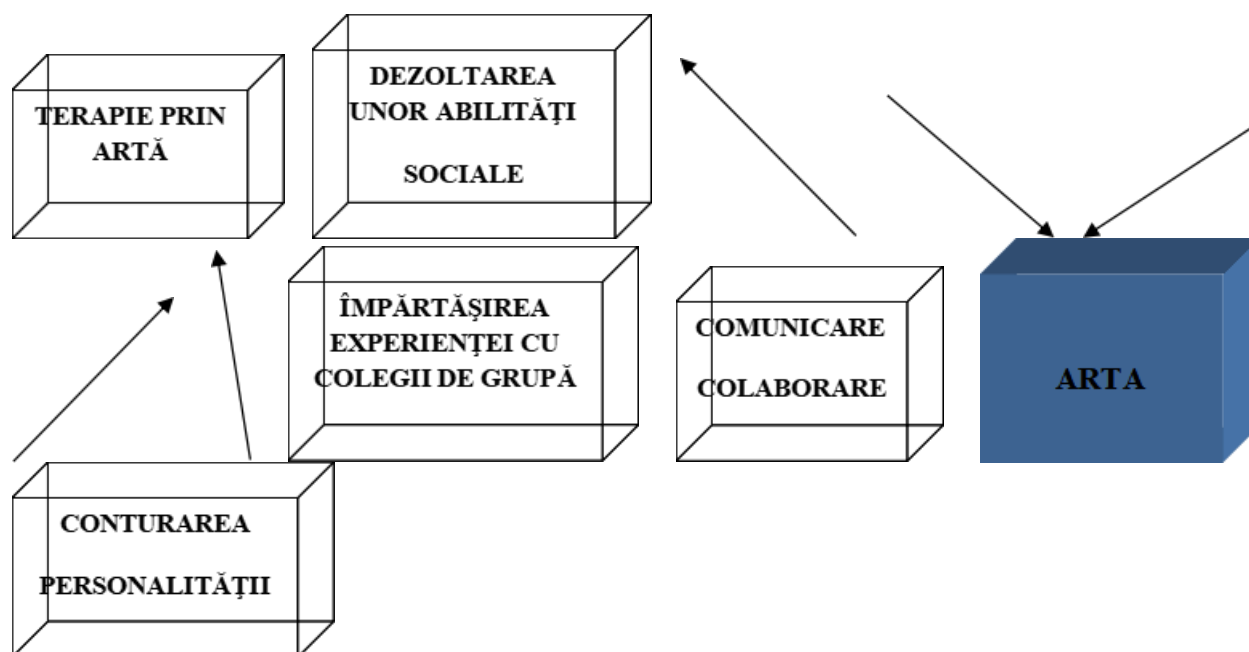
Cunoștințele și tehnicile de lucru trebuie propuse cu dibăcie, nu rigid, lăsând astfel libertate în inițiativă și realizare. Modernizarea strategiilor didactice impune conturarea câtorva idei clare în tendința spre reformă: libertate mai mare oferită copilului și capacităților sale de exprimare "eliberare" a copilului și a educatoarei de formalism. Formarea copilului pentru viață să se bazeze pe sprijinul nemijlocit al cadrului didactic, pe o perfectă translație între experiențele de adult și de copil.

Avem nevoie de artă, cu atât mai mult la vârsta preșcolară. Cu cât punem niște baze mai devreme, cu atât șansele de a obține niște rezultate superioare la un moment dat sunt mai mari. Avem nevoie de artă pentru a ne forma pe noi înșine, pentru a ne dezvolta întregul complex de calități umane, pentru a fi oameni pentru adevăratul sens al cuvântului.

Argumentele anterior prezentate vin să sprijine necesitatea unui efort coerent, responsabil și inspirat, de fundamentare pedagogică a educației estetice realizată în peimetrul preșcolar și școlar. Prin compoziția curriculumului școlar, prin stabilirea unor raporturi juste dintre disciplinele științifice, cele socio-umane și cele artistice, prin ponderarea nimerită dintre obiectivele explicit estetice și cele implicite, infuzate printre celelalte nespecifice, prin felul cum sunt dimensionate activitățile didactice, prin tactul didactic, copiii trebuie să dispună din grădiniță de o formare în spiritul frumuseții, armoniei, coerenței lumii care ne înconjoară.

Dorim să conștientizăm în primul rând cadrele didactice de importanța acestei discipline, "educația artistico-plastică", nu numai la nivel teoretic, ci mai ales la nivel practic. La nivel teoretic există suficiente materiale, cel puțin pentru unele etape de școlarizare, respectiv pentru nivelul învățământului preșcolar, pe când la nivel practic constatăm cu ușurință o serie de

dificultăți datorate lipsei de orientare didactică și de abilitare curriculară a practicienilor. De asemenea există simplificări ale valențelor formative ale disciplinei, acestea devin transparente prin intermediul modalităților concrete de proiectare, organizare și realizare a activităților de educație plastică.

Considerăm extrem de important acest aspect, reprezentat în schema de mai sus, mai ales după cum observăm are efecte pe termen lung. Sensibilizarea cadrelor didactice pentru a vedea valențele formative ale acestei discipline, într-o perspectivă mult mai amplă, respectiv în contextul influențării comportamentelor funcționale a preșcolarilor și nu numai.

Deși cercetarea de față face referire strict la nivelul preșcolar, intenția este de a fi extinsă la toate etapele de școlarizare: nu este suficient să punem niște baze artistico-plastice numai la nivel preșcolar, fără a avea ulterior o continuitate. Pornind de la aceste baze observând influențele artei la vârsta preșcolară mai ales asupra laturii sociale, prin proiectarea săptămânală a unor conținuturi (modelaj, pictură, desen, jocuri muzicale, cântece), preșcolarii vor dezvolta abilități de interacțiune cu ceilalți copii și cu adulții, vor învăța să se adapteze grupului de lucru și să accepte diversitatea, vor dezvolta comportamente prosociale prin cooperare, prin împărtășirea experienței în urma activității cu ceilalți copii, dezvoltarea stimei de sine ș.a.

Un rol important ce îl au culorile, în rândul preșcolarilor, este acela de a identifica emoțiile și trăirile lor, funcționale sau nefuncționale. Având în vedere că la vârsta preșcolară, nu putem vorbi de un vocabular emoțional dezvoltat(știind că la această vârstă se cristalizează și se conștientizează trăirile afective), iar pentru a detecta ceea ce simte sau trăiește copilul este destul de dificil și de cele mai multe ori apelăm la culorile pe care le folosește copilul într-un anumit desen. Culorile reprezintă diferite emoții, dacă luăm un desen al unui copil și îl analizăm și observăm că folosește mai multe culori reci putem asocia cu emoțiile sau stările negative(de exemplu: albastru închis, verde, negru ș.a)-furie,dezgust etc. Dacă într-un desen folosește mai multe culori calde(galben, roz, portocaliu), este vorba despre acele trăiri sau emoții pozitive ca bucurie, fericire, veselie. În cadrul unui experiment realizat pe un eșantion de preșcolari s-a dovedit că preșcolarii folosesc și aleg culorile pentru ceea ce vor desena în funcție de stările afective pe care le au la un moment dat.

Acest tip de activități contribuie la cultivarea intereselor copiilor pentru desen, pictură sau modelaj, stimulând capacitatea de liberă exprimare a impresiilor, emoțiilor, sentimentelor trăite de ei, dar mai ales la dezvoltarea deprinderilor de mânăuire a instrumentelor specifice și de utilizare a materialelor de lucru în condiții variate. De asemenea au un rol deosebit asupra cultivării capacității copilului de a efectua desene și picturi pe suprafețe variate ca dimensiune, culoare și mai ales poziție spațială: pe masă, pe sol, pe trotuar, pe tabla, pe hârtie montată pe perete ș.a.

Înțelegerea de către copii a structurii și formei obiectelor și redarea acestora în desen sau pictură după natura lor sunt primele procese ale gândirii care contribuie la stimularea și dezvoltarea creativității copilului.

Libertatea de exprimare este ceva de dorit în munca artistică, dar cunoștințele despre cum să folosească materialele folosite, sunt de asemenea importante. Pentru a ușura copiilor învățarea, cel mai bine este să introduceți materialele în mod gradat. Activitățile artistice ar putea începe cu creion colorat și hârtie, pe urmă pictura cu degetul, pictura cu buretele, ștampilarea, pictura cu pensula sau modelajul cu argilă sau plastilină. Când copiii se obișnuiesc cu aceste materiale, este momentul să ne utilizăm imaginația pentru a le oferi experiențe artistice stimulatoare. Este foarte important să schimbă desenele de lucru, fondul sau forma cu care lucrează pentru a le dezvolta imaginația.

De exemplu nu scrie nicăieri copii să picteze în fiecare zi pe o foaie de hârtie, putem să le oferim un carton mare pentru a le picta, iar mai târziu ei le pot decupa, pot lipi alte accesorii cum ar fi geamurile, iar în final să se joace cu căsuța realizată, totul să se transforme și să se inițieze un joc dramatic.

O altă modalitate de a stimula copii în activitățile artistice este atunci, când avem posibilitatea de a desfășura aceste activități în afara clasei, cum ar fi trotuar cu creta colorată, modelajul cu argilă sau rumeguș în natură, unde pot modela diferite forme.

Este foarte important să nu le lasăm influențați de gândul că în cadrul acestor activități se va face mizerie, important este produsul acestor activități, influențele care le au asupra comportamentului în dezvoltare a copilului. Fiecare activitate de acest gen are scopul său și eficiența specifică.

Muzica și mișcarea este o altă alternativă pentru dezvoltarea la vârsta preșcolară. Copiii au o înclinație naturală către muzică. A planifica în fiecare zi o activitate muzicală și a le oferi o varietate largă de experiențe muzicale, dându-le șansa de a se mișca liber, în felul lor personal, contribuie la dezvoltarea sinelui, dezvoltarea motrică și nu în ultimul rând în dezvoltarea cognitivă.

Bibliografie

1. Albulescu, I., 2008, „*Pragmatica predării. Activitatea profesorului între rutină și creativitate*”, Editura Paralela 45, Pitești
2. Boca, C. (coord), Flueraș V., Grigore L., 2008, „*Noi repere ale educației timpurii în grădiniță*” - Proiectul pentru Reforma Educației Timpurii;
3. Boca, C., 2007, „*Introducere în educația timpurie*”, Ed. Didactică și Pedagogică, București;
4. Bocoș, M., Catalano, H. (coord.), 2008, „*Pedagogia învățământului primar și preșcolar*”, Volumul 1 – „Cercetări-acțiune”, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
5. Bocoș M., Preda V., Brăniștenu R., 2012, „*Tradiții și valori*”- ghid practic de opționale integrate, Ed. Dela Cart Educațional, Pitești;
6. Bocoș M., 2013, „*Instruirea Interactivă*”, Ed. Polirom, Iași;
7. Bocoș M., 2007, „*Teoria și practica cercetării pedagogice*”, Ed. Casa Cărții de Știință,
 - a. Cluj-Napoca;
8. Cucos, C-tin, 2014, „*Educație estetică*”, Ed. Polirom, Iași;
9. Culea, L., Sedovici, A., Grama, F., Pletea, M., Ionescu, D., Anghel, N., 2000, „*Activitatea integrată în grădiniță*”, Ed. Didactica Publishing House, București;
10. Dănescu, E., 2007, „*Bazele psihopedagogice ale stimulării creativității copiilor preșcolari în domeniul artistico-plastic*”. Teză de doctorat. Republica Moldova;
11. Bârlogeanu Lavinia, *Psihopedagogia artei-Educația estetică*, Editura Polirom, Iași, 2001;
12. Roco Mihaela, *Creativitate și inteligență emoțională*, Ed. Polirom, Iași, 2004;